

Захтеви доктрине одбране и војне доктрине Савезне Републике Југославије

УДК 355.02(497.1)

Доц. др Милинко Стишовић, пуковник

Савремени свет је и даље оптерећен бројним противуречностима, које прогресивне снаге теже да разреше политичким средствима. Међутим, велики центри моћи у разрешавању међусобних спорова све чешће приказују различите облике силе, па и војне, због чега су оружани сукоби све реалнији. Јер, чињеница је да велике силе, као и све друге земље, имају респективан војни потенцијал.

Све државе, па и СР Југославија, настоје да се одреде према актуелним догађајима и процесима који се одвијају у међународној заједници. Свакако, најзначајнији су они с војном конотацијом. На том плану, државе ангажују значајне научне потенцијале, који обезбеђују државном и војном руководству научну утемељеност свог одређења према рату и миру и војном фактору уопште. У СР Југославији та материја треба да се дефинише кроз доктрину одбране и војну доктрину.

Наведена проблематика је у чланку разматрана аналитичко-синтетичким методом. У првом делу, „Општи приступ проблему“, полази се од категорије рата као друштвеног феномена и његовог основног садржаја – оружане борбе. Такође, теоријски су дефинисани најважнији појмови који су у логичкој вези с ратом и оружаном борбом (наука, војна наука, доктрина, доктрина одбране и војна доктрина). Други део рада, „Војска Југославије и захтеви доктрине“, обухвата дефинисане критеријуме пројектоване изградње Војске Југославије и функције одбране као полазиште за обликовање војнодоктринарних докумената. У трећем делу рада, „Проблеми изграђености војне доктрине Савезне Републике Југославије“, указано је на основне садржаје наше војне доктрине и проблеме у вези са тим, уз одговарајуће резултате истраживања.

Општи приступ проблему

Рат је, као друштвена, класна, историјска и тотална појава, стални пратилац развоја човечанства.¹ То је реална и комплексна друштвена појава која има обележја времена у којем се догађа. У ствари, рат је свеобухватно сукобљавање држава, народа, савеза или различитих

¹ Према истраживањима швајцарског научника Жан Жан Бебела у току последњих 5.500 година у свету је вођено 14.513 ратних сукоба (видети М. Симић, *Савремени међународни односи и рат*, ВИНЦ, Београд, 1988. стр. 80).

друштвених снага унутар једне земље, у којем се употребљавају различита невојна и војна средства, зависно од техничко-технолошких достигнућа, при чему високопокретне снаге имају све већи значај.

Бројне промене у структури рата указују на то да оружана борба може попримити другоразредни значај и да се дефинисани војни, политички, економски и други циљеви могу достизати и невојним средствима и методама, или у комбинацији с војном силом (најчешће).²

Анализе неких најновијих ратних операција и криза у свету (рат у Персијском заливу, Сомалији и на Хаитију, СССР-у и СФРЈ) указују на заснованост наведених чињеница и јединствен сценарио према којем се припремају и изводе ратне операције. У најкраћем, сценарио садржи: 1) „медијски рат“ („пројектовање негативне слике о држави и народу који су објекат рата“); 2) тотално дискредитовање, екскомуникацију и изолацију земље „жртве агресије“ (бројне мере у науци, култури, медијима и спорту); 3) економске мере међународне заједнице којима се уништава економија и изазивају унутрашњи немири и оружани сукоби; 4) психолошко-пропагандна дејства којима се слаби морал и ствара дефетизам у народу земље „жртве“ напада; и 5) разноврсне мере и акције војне силе (по потреби). У оружаним сукобима у протеклих педесетак година тзв. високопокретне снаге биле су главни носиоци војне силе.

Постоји мноштво различитих узрока и повода за избијање ратова, а најчешћи су супротстављени, нерешени и заоштрени, интереси народа и држава. Рат се, као масовна и интензивна конфликтна појава, испољава у више димензија, као: војна, политичка, економска, дипломатска, психолошко-пропагандна, информативна, културна и друге.³

С обзиром на наведене чињенице, наша доктрина одбране⁴ треба да у свој корпус интегрише све сегменте рата као тоталне појаве. Зато је исправан методолошки и логичко-гносеолошки поступак у оквиру којег је потребно, у прихватљивом обиму, етимолошки, суштински и повезано разматрати (разграничити) бројне појмове, као што су: 1) наука, 2) ратна вештина, 3) доктрина, 4) доктрина одбране, 5) војна доктрина, и други.

Систем наука још увек није ни научно, ни конвенционално уређен и усвојен због различитих приступа у вези са схватањем науке и критеријумима за класификовање. Ипак се, као основни критеријум за класификовање у области ратне вештине, најчешће узима предмет истраживања. На основу бројних извора и аутора, за науку у општем смислу, могу се утврдити неки заједнички конституенси (предмет, језик,

² Према подацима издавача из Лондона Грун Хелма од 1946. до 1976. године било је 120 ратова у трајању од 369 година (сваке године 11,5 ратова у просечном трајању од 37 месеци) (опширније: *Локални ратови осамдесетих*, Институт за стратегију, Београд, 1988, стр. 7).

³ Миланко Зорић, *Принципи изненађења*, „Војно дело“, бр. 1–2, Београд, 1994, стр. 56.

⁴ Већина аутора изједначава појмове: ратна доктрина, доктрина одбране и државна доктрина одбране.

теорија, метод, доктрина), као и искази: 1) да је наука систематизована и аргументована сума знања о објективној стварности (природи и човеку) до којег се дошло свесном применом одређених метода истраживања⁵; 2) да је наука сврсисходна људска делатност којом се сазнаје истина о одређеном предмету (појава, објекат⁶); 3) научно сазнање има две значајне димензије – оно је увек објашњење, систематизован скуп ставова, или бар опис извесног предметног подручја, а исказује се у облику проверених чињеница, закона и теорија, и према методу који означава начин мишљења и истраживања увек је истинито, или веома блиско истинитом сазнању; 4) израз наука се, мање-више, сагласно употребљава ради означавања систематског објективног знања...⁷; 5) наука је објективно, критичко и методски изведено знање, и 6) циљ науке је утврђивање објективне истине о стварности⁸. На основу наведених општих одређења система науке, може се размотрити подсистем војних наука, пре свега, оних чији је предмет истраживања рат и оружана борба.

Ратна вештина⁹, као ортодоксна војна наука, чини интегралну теорију припремања и вођења оружане борбе. Као наука, има своје конститутивне елементе: теорију, предмет, метод, језик, доктрину, и друго. Подручје истраживања је рат са тежиштем на оружаној борби. Истраживачи у области ратне вештине откривају, анализирају и проверавају законитости припреме снага и вођења оружане борбе. Ратна вештина, као пракса, чини субјективну делатност у припремању снага за вођење оружане борбе. Обухвата три научне дисциплине: стратегију, оперативку и тактику.

Ратна вештина припада систему војних наука, она је кохезиона спона тог система, а заједнички су им предмети истраживања: рат, оружана борба и војска.¹⁰ Из наведеног произилази недвосмислен закључак да ратна вештина има све елементе науке, у којој су предмети истраживања припрема, организовање и вођење оружане борбе.¹¹

Латинска реч доктрина¹² (*doctrina*), у поједностављеном смислу

⁵ *Основи методологије ратне вештине*, скрипта КША РВ и ПВО, Београд, 1983, стр. 12.

⁶ *Метод и методологија ратне вештине*, ЦВВШ, Београд, 1990, стр. 9.

⁷ *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 69.

⁸ Михаило Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981, стр. 13.

⁹ Значење „науке“ у теорији је одређеније. Међутим, „вештина“ има више дефиниција, али основна њена обележја су: способност за радњу, правила обављања радње и упражњавање саме радње. Суштина вештине је способност да се стално и успешно прилагођава измењеним условима спољашње средине (видети: Здравко Колар и други, *Основи војне психологије*, ВИЗ, Београд, 1973, стр. 277). Вештина се објашњава и као стечена способност целисходног и стваралачког оперисања постојећим знањима у процесу одређене делатности (П. В. Картамишев и А. К. Тарасов, *Методика летног обучения „Транспорт“*, Москва, 1974, стр. 31).

¹⁰ Видети: *Војна наука*, исто, стр. 230–231.

¹¹ Јово Нинковић, *Теоријске основе операције*, ВИЗ, Београд, 1985, стр. 149.

¹² Доктрина се дефинише и као скуп систематизованих сређених мисли о неком подручју друштвене активности којој даје свој правац. Свака наука има доктрину.

значи наука, „учење о нечему изложеном као систем“¹³, или „скуп мишљења неке науке“¹⁴. У ширем смислу, доктрина је систематизовано учење о неком филозофском, научном, политичком, економском, технолошком, правном или другом питању из неког подручја људске делатности. У ствари, доктрина као конститутивни део апликативних наука дефинише норме практичне делатности у неком подручју¹⁵: норме у етици, естетици, медицини и модалитете у ратној вештини. Преокупација доктринолога није утврђивање објективне истине, већ повезано и систематизовано излагање одређеног становишта које има практичан значај за акцију.

Доктрина одбране (ратна, државна доктрина)¹⁶ усвојени је систем погледа и ставова једне земље (групе земаља) о циљу и карактеру могућег рата, о припремању земље и оружаних снага за рат и о начину његовог вођења, уз предвиђање могућег агресора. Дакле, доктрина одбране је систем комплементарних норми практичних делатности, односно специфичних одбрамбених функција, формулисаних у појединим доктринама (политичка, економска, едукативна, војна и др.). Те доктрине и ратна доктрина у појмовно-логичном погледу налазе се у односу општег и посебног. Анализа различитих извора указује на неке опште прихватљиве закључке у вези са доктрином одбране (државна доктрина): 1) да је то систем научно и искуствено заснованих ставова (релативно трајног карактера) о битним питањима и димензијама рата; 2) да је то докуменат државе који садржи теоријске прегледе и основна практична решења о припремама и организовању државе за вођење рата, 3) да је то основа за израду докумената нижег ранга, у којима се разрађују поједини сегменти, димензије рата, и 4) да је циљ њене примене победа у рату конкретне државе.¹⁷

Дакле, доктрина одбране (ратна доктрина) Савезне Републике Југославије односи се на рат у целини. Она треба да одговори на питање шта ће се на генералном државном и регионалном плану предузети ако СРЈ рат буде наметнут. Доктринолози треба да распореде расположиве снаге за остварење циљева које дефинише државно и војно руководство. Склад циљева и расположивих снага је неминован. У вези са тим, у свету постоје различите доктрине: офанзивне (хегемонистички циљеви), дефанзивне (одбрамбени циљеви), одвраћајуће, комбиноване, нуклеарне и друге доктрине.¹⁸

¹³ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, 1980, стр. 237.

¹⁴ *Популарна енциклопедија*, БИГЗ, Београд, 1976, стр. 256.

¹⁵ Михаило Марковић, *исто*, стр. 16–17.

¹⁶ Видети: Душан Вишњић, *Како мислити доктрину*, „Војно дело“, бр. 1, 1995, стр. 37.

¹⁷ Видети: Златомир Грујић, *Ратна доктрина СР Југославије*, „Војно дело“, *исто*, стр. 52.

¹⁸ Опширније: Миланко Зорић, *Оглед о политици одбране и војној доктрини*, „Војно дело“, бр. 3–4, 1993, стр. 45–48.

Војна доктрина¹⁹ је ужи појам од доктрине одбране (ратне доктрине), а обухвата припрему за рат у тоталитету. Бави се ратом с једног аспекта, истина најважнијег – припремом и употребом војне силе и оружаном борбом (као *differentia specifica* рата). Очигледно, неоснована су мишљења појединаца који изједначавају наведене доктрине, које нису синоними ни у логичком, ни у гносеолошком смислу. Теоријски је засновано и прихватљиво мишљење да је војна доктрина систем верификованих ставова, начела и принципа о организовању, припремању и начину употребе ОС у миру и рату.²⁰

Значајно је да се нагласе нека суштинска разграничења између ратне вештине (наука) и војне доктрине (струка) ради њиховог потпунијег одређења: 1) ратна вештина (наука) тежи спознаји оружане борбе уопште, док се доктрина (струка) бави њоме у конкретној ситуацији; 2) научним радом (методе) долази се до спознаје појава (оружане борбе), а доктрина се заснива на тој спознаји; 3) научна достигнућа су фундамент за унапређење праксе у чијој функцији је доктрина; 4) теоријско и логичко разграничење ратне вештине и војне доктрине методолошки је поступак при њеној идентификацији у односу на дисциплине ратне вештине (стратегија, оператика и тактика).

Свака војна доктрина, па и наша, заснована је на: политичком и економском уређењу државе, достигнутом нивоу развоја производних снага, геостратегијском положају земље, демографском чиниоцу, војном чиниоцу земље и могућем степену и варијантама угрожавања безбедности земље. Непрестана променљивост наведених чинилаца условљава да војна доктрина буде подложнија променама од ратне доктрине. Пошто је војна доктрина „осетљивија“ на промене, војни доктринолози морају брже да „реагују“ и да се прилагођавају насталој ситуацији. То је могуће стога што је војна доктрина конкретнија и ближа пракси, а има и ужи обухват.

Војна доктрина има усмеравајућу функцију и представља основ за решавање бројних питања из домена одбране земље, обликовање планова употребе, пројектовање организације и функције, и разних других подсистема (обука, мобилизација, командовање, логистика итд.).

Војска Југославије и захтеви доктрине

Према ставовима из наше доктрине²¹, у систему одбране Војска Југославије, као јединствена оружана сила која превасходно војним

¹⁹ Према *Војном лексикону* (стр. 114) војна доктрина је у суштини била доктрина оружане борбе, а то је систем усвојених ставова, принципа и погледа о припремању и вођењу оружане борбе на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. Усваја је највише политичко и војно руководство земље, а уобличава се правилима, упутствима и другим документима. Није збир догми и правила понашања, већ упутство о томе како оптимално водити оружану борбу у целини. Еволутивна је и окренута будућности.

²⁰ Опширније: Вулета Вулетић, *Војна техника и изградња наше војне доктрине* (докторска дисертација), ЦВШ, Београд, 1995, стр. 66–70.

²¹ Савезна Република Југославије за сада нема усвојену ратну и војну доктрину, због чега ће у овом делу рада тежиште бити на актуелним доктринарним

средствима брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак СРЈ²², заузима значајно место у супротстављању спољној и унутрашњој агресији. Своју незаменљиву улогу у миру манифестује кроз одвраћање агресора од намера, у рату је основни носилац оружане борбе, а у ванредном стању, са снагама МУП-а, разбија и уништава снаге оружане побуне. Целокупне припреме и ангажовање ВЈ и њених организационих елемената у миру и рату, у различитим варијантама, усклађени су са доктринарним и стратешким опредељењима СРЈ, што је регулисано одговарајућим плановима и другим документима.

На основу процена, а према развоју војно-политичке ситуације, готове снаге Војске Југославије се правовремено у целини (или по деловима) доводе у потпуну борбену готовост да би са осталим снагама: 1) омогућиле мобилизацију и стратегијски развој; 2) заштитиле виталне објекте, живу силу и средства ратне технике од дејстава са дистанце и из ваздушног простора; 3) ефикасно примиле први удар и узвратиле агресору (или земљи са чије се територије ангажује), и 4) обезбедиле интегритет што већег простора, на ратишту, као основицу за предузимање офанзивних дејстава. Полазећи од наведених чињеница, као и од потреба и могућности земље, наше доктринарно и стратешко опредељење је да Војска Југославије буде: 1) бројно мања, 2) савремено опремљена, 3) већих борбених и маневарских могућности, 4) делом професионална, 5) у стању да успешно обави своје уставне обавезе.

Од Војске Југославије и њеног подсистема, као и од свих других организованих државних институција и организација, захтева се да максимално заштите основне и опште националне и државне вредности, као што су: 1) обезбеђење опстанка државе СРЈ; 2) очување територијалног интегритета земље; 3) обезбеђење унутрашње стабилности државе, правне сигурности људи и имовине и националних права свим грађанима по светским стандардима, 4) складан развој СРЈ и њеног одбрамбеног система, тако да одбрамбена изградња буде чинилац развоја, а не само трошење ресурса.²³

Без наведених основних вредности Војска Југославије СРЈ не би могла да обавља своје унутрашње и спољне функције, па према томе ни одбрамбене функције. Осим општих циљева и интереса, у доктринарним документима су формулисани и посебни циљеви²⁴ које држава СРЈ треба да операционализује и оствари у ближој будућности кроз спољну и унутрашњу политику. Из војнодоктринарних опредељења борбене изградње ВЈ и дефинисаних општих интереса СРЈ произилазе одређене функције одбране.

питањима која би се, уз одговарајућа решења, морала наћи у новим доктринама. Има мишљења да војну доктрину Војске Југославије треба преименовати у војну доктрину Савезне Републике Југославије.

²² Устав Савезне Републике Југославије, Службени лист СРЈ, бр. 1/92, чл. 133.

²³ Нови светски поредак и политика одбране Савезне Републике Југославије, СМО, Београд, 1993, стр. 20.

²⁴ Опширније: *Основи доктрине Војске Југославије*, ГШ ВЈ, Београд, 1995, стр. 3-5.

Целовит, поуздан и флексибилан систем одбране СРЈ треба да обезбеди правовремено препознавање облика и садржаја непријатељског деловања у условима примене тзв. посредне стратегије (из домена рата „ниског интензитета“) и ефикасно парирање превентивном употребом сопствених снага и ресурса. Следећа функција односи се на потребу брзе и ефикасне интервенције одговарајућим снагама и методама деловања на кризним подручјима у земљи ради блокирања и разбијања снага оружане побуне. Реално је претпоставити да ће снаге оружане побуне (сецесионисти и сепаратисти) деловати у спрези и уз подршку снага споља, из чега произилази још једна функција одбране, а односи се на потребу наношења што бржег пораза агресору (свакој суседној држави у тој улози), и то у захвату граничног фронта. Уколико агресију изводе јаче коалиционе снаге, онда се функција одбране мора манифестовати кроз способност вођења дуготрајног рата, применом стратегије изнуривања снага агресора.

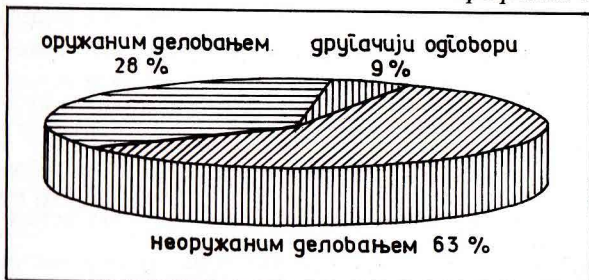
Наведени редослед функција одбране, дат је према могућем логичко-методолошком следу угрожавања безбедности СР Југославије. Али, не треба унапред одбацити и други редослед, што је предмет експертских анализа и студија и одлука надлежних државних и војних органа.

Проблеми изграђености војне доктрине Савезне Републике Југославије

Захтеви, ставови и начела ратне доктрине СРЈ остварују се кроз појединачне доктрине, међу којима војна доктрина има доминантно место. У нашој војној доктрини, између осталог, утемељена су сва значајна питања која се односе на ефикасну припрему и употребу Војске и других снага у оружаној борби. У њој су ставови засновани на анализи и процени снага, у ближем и ширем окружењу, које рефлектују на просторе СР Југославије.

Даљи развој војне доктрине треба усмерити на тражење оптималних решења у вези са припремом и употребом ВЈ и других снага друштва у оружаној борби.

Графикон 1

Могућност угрожавања безбедности Савезне Републике Југославије

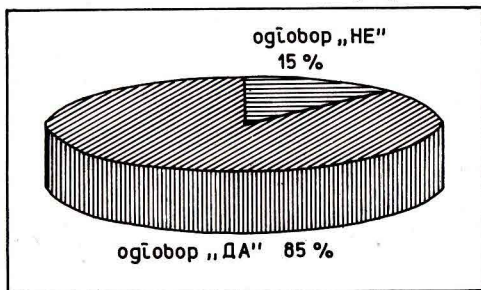
Та решења се углавном односе на:

1) могуће облике угрожавања безбедности СРЈ (оружана агресија и неоружано деловање), међу којима је, с аспекта војне стратегије, оружана агресија доминантан предмет интересовања²⁵;

2) питање рата и мира, при чему је мир трајан интерес СРЈ, а рат крајње средство одбране слободе, територијалног интегритета и суверенитета државе; (рат би имао атрибуте: народни, одбрамбени, свеобухватан итд.);

3) могућности за одвраћање агресије (успешно преживљавање првог удара и наношење узвратног удара, за шта треба имати војну технику највишег технолошког нивоа).²⁶ Набавка и увођење у оперативну употребу Војске Југославије система за узвратни удар приоритетан је задатак.

Графикон 2

Да ли су потребне Војсци Југославије снаге за узвратни удар?

Укупан степен припремљености Војске Југославије и свих сегмената државе мора обезбедити успешно вођење рата, дуже време;

4) ратно савезништво и могућност поузданијег увезивања у систем колективне безбедности под окриљем Уједињених нација, с тежњом задржавања што већег степена суверенитета и равноправности.²⁷

У новим међународним околностима „потребно је темељито превредновати наш досадашњи став који изричито потенцира самосталност и аутономност у одбрани земље...“²⁸;

5) у оквиру облика оружане борбе у савременим условима вођења рата и оружане борбе треба реалније проценити неке прилазе и

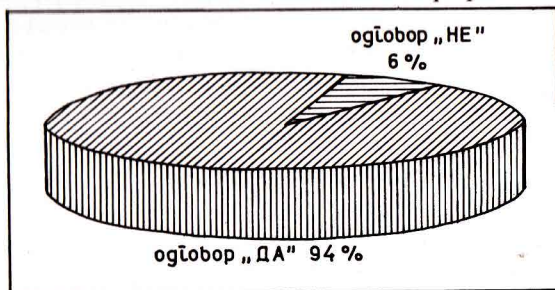
²⁵ Међутим, нека истраживања, која је аутор спровео, указују да је вероватније неоружано деловање на Југославију (око 63 одсто) од оружане агресије (око 28 одсто) анкетираних.

²⁶ У наведеном истраживању око 85 одсто испитаника изјаснило се да СР Југославија треба да има перспективне снаге за узвратни удар и као средство одвраћања од агресије. Сматра се да уз поседовање таквих система и политички преговори имају повољнији исход.

²⁷ Према наведеном истраживању чак 94,5 одсто испитаника сматра да СР Југославија треба да разматра питање савезништва да би умањила степен угрожености.

²⁸ В. Вулетић, *исто*, стр. 156.

Графикон 3

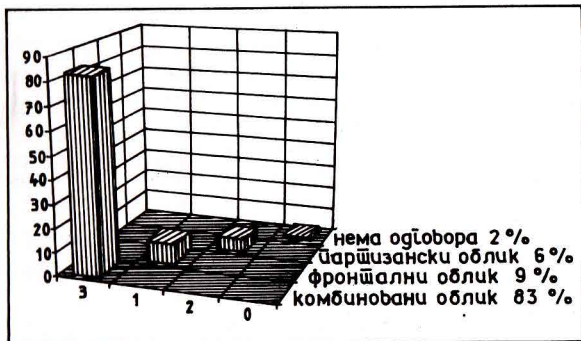

Потреба разматрања питања савезништва

опредељења“. Тако, на пример, кроз нову доктрину треба дати одговор како и у којим случајевима применити фронтални облик оружане борбе у условима техничке супериорности агресора, када је он у стању да „прескочи“ сваки фронт браниоца²⁹, или, ако је теоретски елиминисан комбиновани облик оружане борбе, која је онда спона између фронталног и партизанског облика оружане борбе, и обратно. Очигледно је да би у савременим условима (оперативни, техничко-технолошки, просторни и временски) комбиновани облик оружане борбе био доминантан³⁰;

б) садржаји оружане борбе, такође су изазов за креаторе нове војне доктрине, који ће морати да прецизније језички одреде нове појмове и да превазиђу неке конфузне формулације.

Графикон 4

Доминантност могућих облика оружане борбе

²⁹ Резултати истраживања управо указују на сву проблематичност (примене) фронталног облика оружане борбе. Да је фронтални облик оружане борбе у случају агресије на СРЈ доминантан изјаснило се само 9 одсто испитаника.

³⁰ Интересантан је показатељ из спроведеног истраживања да се 83 одсто испитаника изјаснило да ће комбиновани облик ОБ бити доминантан што се може прихватити као реалност за очекиване услове вођења оружане борбе. Само шест одсто испитаника сматра да ће у случају агресије на СРЈ доминантан бити партизански облик оружане борбе.

Да би се помирила противдејства (кроз садржаје) оружане борбе и доктринарно опредељење да се у оружаној борби испољи максимална иницијатива и офанзивност мора се имати тежиште на акцији – дејству;

7) у систему командовања Војском и у Војсци треба разрешити питање ефикаснијег организовања и прецизније надлежности појединих нивоа командовања. У ствари, у новој доктрини требало би дефинисати Врховну команду и ингеренције Министарства одбране и ГШ ВЈ;

8) још израженије треба правно регулисати да је систем одбране у надлежности и државних органа, а не партија и покрета, чиме се спречава партизација и идеологизација Војске.

Осим наведених питања, која неоспорно чине основу наше будуће војне доктрине, постоје и друга значајна питања која треба разрадити у новом доктринарном документу (садржаји оружане борбе, видови стратешких дејстава, логистика, и друго). Очигледно, на „сведимензионална дејства“ агресора треба одговорити искључиво „сведимензионалном одбраном“.³¹

С обзиром на вишеструко и интензивно угрожавање безбедности наше земље, доктринарни документ државе треба да регулише функције свих државних органа и институција у систему одбране. Свакако, при изради докумената треба да се користе властита и страна научна сазнања и искуства. Одбрану земље треба пројектовати реално према конкретној војно-политичкој ситуацији.

Литература:

1. Група аутора, *Основи војне психологије*, ВИЗ, Београд, 1973.
2. *Локални ратови осамдесетих година*, Институт за стратегију, Београд, 1988.
3. Миленко Стишовић, *Димензионирање ОМЈ за борбена дејства Војске Југославије* (докторска дисертација), ЦВШ ВЈ, Београд, 1996.
4. Милосав Симић, *Савремени међународни односи и рат*, ВИНЦ, Београд, 1988.

³¹ Светозар Радишић, *О концепту сведимензионалне одбране*, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 34–35, ЦВШ, Београд, 1995, стр. 34–35.